

Česká republika a výjimka z Listiny základních práv Evropské unie

Helena Bončková, Hubert Smekal

Otevření velmi citlivého tématu Benešových dekretů, které se již po několik let úspěšně dařilo držet mimo hlavní proud agendy bilaterálních vztahů s Německem, Rakouskem a Maďarskem. Po mediálně zpackaném předsednictví z první poloviny roku 2009 další várka negativní publicity celoevropského rozsahu; vydělování se ze skupiny dominující evropské integraci. Až téměř vyděračský způsob vyjednávání a natahování pořadu schůze unijních hlav států o další bod. A v neposlední řadě také vnitrostátní způsob přijetí výjimky vykazující zásadní nedostatky z pohledu legitimacy a demokratičnosti. To vše nás vede k logické otázce – stála celá výjimka z Listiny základních práv EU vůbec za to? Z našeho pohledu vnějších nestranných pozorovatelů, oproštěných od osobních motivací zúčastněných, kteří by mohli danou otázku zodpovědět jinak, se jeví celá věc jednoduše – rozhodně nestálo. Na základě právní analýzy ukážeme, že výjimka z Listiny základních práv Evropské unie není takového charakteru a nebude mít takové důsledky, jaké si snad někteří aktéři představovali.

V příspěvku¹ kriticko-analytického charakteru se budeme² snažit dokázat, že případná výjimka z Listiny základních práv EU, k níž vede cesta skrze změnu primárního práva, vyžadující vnitrostátní ratifikaci, nemusí dopadat na ty případy, před nimiž by nás výjimka dle sjednatelů chránit měla. Či přesněji řečeno – problém, na který výjimka údajně reaguje, pravděpodobně vůbec neexistuje. A i kdyby existoval, tak České republice nemusí výjimka pomoci.

Argumentace se opírá o právní analýzu textu Protokolu č. 30 O uplatňování Listiny základních práv Evropské unie v Polsku a ve Spojeném království; o debatu, jež v těchto zemích na téma výjimka proběhla; o krátký exkurs do rozhodovací činnosti Evropského soudu pro lidská práva a o zhodnocení lisabonské judikatury Soudního dvora Evropské unie. V kontextu našeho tvrzení o „nespásném“ charakteru výjimky se poukazuje na všechny negativní průvodní jevy, které lemovaly českou cestu k výjimce a na které se upozorňuje v úvodním odstavci. Rovněž se nastiňují alternativy budoucího vývoje, protože vzhledem k dosavadnímu charakteru české výjimky není vůbec jisté, že se tato stane skutečně právně závaznou.

Historie vztahu České republiky k Listině základních práv EU

Žádný zástupce České republiky se Konventu, který Listinu základních práv v letech 1999 a 2000 vypracoval, nezúčastnil, což je vzhledem k tehdy čtyři roky vzdálenému datu „východního rozšíření“ logické. Na „ústavodárném“ Konventu, který se scházel od února 2002 do července 2003 v Bruselu, se již účastnili i čeští zástupci, vládu reprezentoval Jan Kohout (nahrazen později Janem Kavanem) a parlament Jan Zahradil s Josefem Zeleniecem. Ve vztahu k Chartě³ se projevil jednoznačně nejvýrazněji Jan Kohout, jenž dokonce vystoupil na toto téma s proslovem na plenární schůzi. Kohout jako zástupce vlády navrhoval prominentnější místo v připravované „evropské ústavě“, účastnil se iniciativy, která zdůrazňovala vztah základních práv a identity, a schvaloval maximalistickou variantu úpravy ochrany lidských práv v Unii – tedy variantu s vlastní Listinou přímo v „euroústavě“ a navíc s přistoupením k mechanismu Evropské úmluvy o lidských právech (Kohout, 2002a, 2002b, Iniciativa za inkorporaci Charty, 2003). Vládní zástupce tudíž podporoval nejvíce prointegračně laděné řešení způsobu ochrany práv v rámci Unie, které se nakonec také objevilo v návrhu Smlouvy o Ústavě pro Evropu. Tento dokument však propadnul v květnu a červnu 2005 v referendech ve Francii a Nizozemí. Evropská unie si dopřála období reflexe a uchýlila se k tradičnímu řešení – svolala vybranou skupinu šestnácti moudrých, která měla přijít s návrhem, co dál. Skupina bez českého zástupce, jíž se přezdívalo „Amato Group“, přišla s návrhem, který tvoří kostru Lisabonské smlouvy (Mahony, 2007). V rámci celkového upuštění od ústavní rétoriky se změny dotkly i Charty, která se z prominentního místa v ústavní smlouvě dostala do pozice, kdy na ni odkazoval jeden odstavec v Lisabonské smlouvě. Nikdo z České republiky, jak již bylo naznačeno, se personálně limitovaného unijního brainstormingu, který se úzce dotýkal i Listiny, neúčastnil, nicméně žádné rozhodné hlasy z vlády, které by protestovaly proti navrženému řešení, nezazněly.

Na rozdíl od Polska a Velké Británie, které si během vyjednávání o Lisabonské smlouvě prosadily Protokol č. 30 O Uplatňování Listiny základních práv, se Česká republika o nic takového nepokusila a spokojila se s bezzubou (právně nezávaznou) Deklarací č. 53, nazvanou Prohlášení České republiky k Listině základních práv Evropské unie. Tato Deklarace České republiky moc ke cti neslouží, protože v podstatě jen opakuje to, co obsahuje samotná Listina ve svých Obecných ustanoveních upravujících výklad a použití Listiny, tudíž její význam zůstává naprosto nejasný. Česká republika *de facto* zdůrazňuje, co Listina uvádí.

Před vyjednáváním se přitom premiér Topolánek netvářil příliš defenzivně a dokonce vyhrožoval vetem, pokud by byly státním umožněny výjimky (Topolánek, 2007). Pozice vlá-

dy jasně preferovala variantu přistoupení k Evropské úmluvě o lidských právech a právně nezávaznou Listinu základních práv EU, tuto pozici však Česká republika na unijním vyjednávání neuhájila (Pozice vlády, 2007, s. 5). S odstupem času Topolánek vysvětluje, proč se k britskému a polskému protokolu nepokusil připojit: „*Tak za prvé jsou silnější než my, neměli bychom na to sílu. A hlavně – mně sice ta listina vadila a vadí dodnes, ale já jsem neměl mandát od vlády.*“ (Topolánek, 2009). Proč vlastně v protokolu k Listině nefiguje i Česká republika je až enigmatická záležitost, podle senátora za ODS Jaroslava Kubery „*Na to nikdo neumí v podstatě odpovědět, proč k tomu došlo. Tam přitom nebyl problém, za nic by nás neoznačili, nic by se nestalo. Jedni říkají, že to bylo proto, že úředníci neměli mandát, aby to dojednali. Ale my jsme se skutečně nedopátrali toho, co bylo příčinou, že onu výjimku nemáme.*“ (Kubera, 2008)

Česká republika tedy prodělala ve vztahu k Listině zajímavý přerod, od vřelého přijetí za dob vlád s dominantní ČSSD až po skrytý odpor ve vládách Mirka Topolánka, což poukazuje na nedostatek konsenzu mezi hlavními politickými stranami ohledně zásadních prvků evropské integrace. V následující kapitole rozebereme po krátkém představení lisabonské ratifikační ságy angažmá prezidenta republiky ve věci působení Listiny základních práv EU v ČR.

Proces přípravy české výjimky

Lisabonská smlouva (mimo jiné) s britským a polským protokolem a českým prohlášením k Listině byla podepsána 13. prosince 2007. Její ratifikační proces zkomplikovalo dvojí referendum v Irsku a několik řízení před ústavními soudy ohledně souladu smlouvy s vnitrostátními ústavami. V České republice projednával ústavnost Lisabonské smlouvy Ústavní soud dokonce dvakrát, po jeho dobrozdání v listopadu 2008 schválila smlouvu v únoru 2009 Poslanecká sněmovna a v květnu 2009 Senát. Druhý nález vydal Ústavní soud 3. listopadu 2009 a prezident Václav Klaus ještě týž den Lisabonskou smlouvu podepsal, čímž ukončil téměř měsíc dlouhé čekání, během nějž Česká republika zůstávala poslední zemí, kde ratifikační proces neskončil. Po dalším necelém měsíci, 1. prosince 2009 vstoupila Lisabonská smlouva v platnost.

Téma obav z prolomení Benešových dekretů rezonovalo v politické scéně již před Klausovou intervencí. Například Poslanecká sněmovna přijala spolu se schválením Lisabonské smlouvy i usnesení, ve kterém odmítá retroaktivitu Listiny a zpochybnění právních a majetkových vztahů vyplývajících z československého zákonodárství, zejména z let 1940 až 1946, tedy odkazuje přímo na Benešovy dekrety (Usnesení PS 1072/1, 2009).⁴ Nicméně teprve s Klausovou licitací ve stylu podpis Lisabonské smlouvy za příslib přistoupení k protokolu o uplatňování Listiny se stalo z Benešových dekretů opět výrazné politikum. Prezident se svým požadavkem otevřeně vystoupil 9. října 2009, kdy vydal prohlášení obsahující i následující slova: „*Nedílnou součástí Lisabonské smlouvy je Listina základních práv Evropské unie. Na jejím základě bude lucemburský Soudní dvůr EU posuzovat, zda jsou právní předpisy, zvyklosti a postupy používané v členských zemích v souladu s touto Listinou. To umožní obcházet české soudy a uplatňovat např. majetkové požadavky osob vysídlených po II. světové válce přímo u Soudního dvora EU. Listina dokonce umožňuje přezkoumávat již platná rozhodnutí českých soudů.*“ (Klaus, 2009a) Ve hře ještě zůstávala otázka, jak uspokojit Klau-

sovy požadavky – poté, co maďarští, němečtí a rakouští politikové rázně odmítli možnost, že by se výjimka vztahovala adresně na majetkové vztahy, zůstala otevřena pouze varianta připojení se k obecnější polské a britské výjimce. Skutečná motivace V. Klause zůstává skryta, z jeho vyjádření však plyne, že z celé Lisabonské smlouvy považuje za nejproblematičtější a nejnebezpečnější právě Listinu základních práv EU, a to především v rukou aktivistického Soudního dvora (Klaus, 2009b). Prezident přitom neopomněl pokárat předchozí vládu za to, že věci nevěnovala dostatečnou pozornost a nevyjednala výjimku jako Polsko a Velká Británie. Proto volá po nutnosti vyjednat dodatečně obdobnou výjimku, čímž „(n)ám bude dána garance, že Lisabonská smlouva nemůže vést k prolomení tzv. Benešových dekretů“ (Klaus, 2009a). Tento krok, který však pravděpodobně nemá, jak ukazuje náš rozbor, pro otázky Benešových dekretů valného významu, vyvolal mezi odpůrci Lisabonské smlouvy uznání (např. Mach, 2009).⁵ Ve vládě pak převládlo spíše překvapení, ani premiér Fischer, ani tehdejší ministr zahraničních věcí a vicepremiér Kohout nevypadali o iniciativě prezidenta Klause příliš informováni (Bartoš, 2009; ČTK, 2009a). Zástupcům Evropské unie a členských států se prodlužovací taktika příliš nezamlouvala, nicméně hlavní aktéři evropské politiky jasně preferovali ukončení zdlouhavého ratifikačního procesu, navíc česká výjimka pro ně neznamovala žádné náklady. Ostřejší reakce prezentovali především lidé, jichž se Benešovy dekrety v minulosti dotknuly, popřípadě jejich potomci, kteří dostali lákavou nabídku, jak prezentovat celoevropskému publiku nespravedlnost, která se jim dle jejich optiky udála. Rovněž někteří politikové neodolali pokušení hlasitě se zastat svých potenciálně dotčených spoluobčanů a zejména z Maďarska zaznívaly ostré hlasy. Výhrady a hrozby vetem vůči české výjimce vyjádřilo i Slovensko, dožadující se obdobných záruk (ČTK, 2009b), ale na summitu samotném se k žádným dramatickým akcím neodhodlalo.

Nejistá budoucnost výjimky

Hned na úvod kapitoly je nutno zdůraznit, že tzv. česká výjimka z Listiny byla schválena jako součást Závěrů Evropské rady ze dne 29. a 30. října 2009, což představuje významný rozdíl oproti polské a britské výjimce, kterou můžeme nalézt přímo v primárním právu.⁶ V Protokolu o uplatňování Listiny základních práv Evropské unie v České republice, který tvoří Přílohu I Závěrů Evropské rady se konstatuje, že britský a polský protokol se použije i na Českou republiku. „Český protokol“ se připojí ke Smlouvě o fungování Evropské unie a ke Smlouvě o Evropské unii v okamžiku uzavření příští přístupové smlouvy, která musí projít ratifikačním procesem ve všech státech Unie (Závěry předsednictví, 2009, s. 2).⁷

Do doby revize primárního práva, která by přinesla připojení České republiky k Protokolu č. 30, a tím pádem omezenou aplikaci Listiny, by měla být Listina ve vztahu k ČR plně aplikovatelná. Pokud by skutečně došlo ke schválení takové změny zakládacích smluv, na jejímž základě by se Listina na území ČR aplikovala v omezeném rozsahu, došlo by ke zřejmému paradoxu – potenciálnímu snížení úrovně ochrany práv. Nikoliv nepodstatnou roli by v tomto ohledu mohl v ratifikačním procesu budoucí přístupové smlouvy sehrát Ústavní soud ČR, a to v případě, že by byl podán návrh na posouzení souladu smlouvy o přistoupení s ústavním pořádkem podle čl. 87 odst. 2 Ústavy. Dosavadní judikatura Ústavního soudu totiž naznačuje, že omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod není možné. V této souvislosti lze poukázat na nález Ústavního soudu k pojmu ústavního pořádku, v němž se ÚS vyjadřoval k tzv. euronovele Ústavy.⁸ Ústavní soud v ná-

lezu dovedl, že „z ústavní maximy dle čl. 9 odst. 2 Ústavy neplynou konsekvence toliko pro ústavodárce, nýbrž i pro Ústavní soud. V nepřípustnosti změny podstatných náležitostí demokratického právního státu je obsažen i pokyn Ústavnímu soudu, dle kterého žádnou novelu Ústavy nelze interpretovat v tom smyslu, že by jejím důsledkem bylo omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod.“ (Pl. ÚS 36/01, část VII).⁹ Z uvedeného lze dovést, že není-li možné vykládat Ústavu takovým způsobem, který by omezil dosaženou úroveň ochrany lidských práv, není možné ani měnit ústavní pořádek ČR tak, aby byla tato úroveň omezena či dokonce snížena. Pokud by tedy Ústavní soud dospěl k závěru, že ratifikací přístupové smlouvy s Chorvatskem, a tím pádem i legalizací české „výjimky“, by opravdu došlo ke snížení úrovně ochrany lidských práv, mohl by shledat rozpor přístupové smlouvy s ústavním pořádkem. Tento závěr Ústavního soudu by bránil ratifikaci přístupové smlouvy do doby, než by byl její rozpor s ústavním pořádkem odstraněn. Ve hře by pak nebylo nic menšího než vstup Chorvatska do EU. Česká vláda a potažmo i Evropská unie by pak musely opět přijít s nějakým řešením, jak dodatečně zajistit, že se Protokol č. 30 nebude vztahovat na ČR. Složitým vyjednáváním příslibu přistoupení při nejbližší změně primárního práva k Protokolu č. 30 tak problémy s českou „výjimkou“ nemusí zdaleka uhasnout.

K takové variantě však nemusí vůbec dojít, stačí relativně málo – aby čeští vyjednávači netrvali na připojení k Protokolu 30. Lze mít za to, že závěry Evropské rady nestanovují povinnosti ohledně budoucího znění primárního práva. K nejbližší revizi smluv zřejmě dojde za pár let při rozšíření Evropské unie o Chorvatsko, v rámci něž by se smlouvy měnily a Česká republika se připojila ke 30. lisabonskému protokolu. Změny primárního práva samozřejmě vyžadují vnitrostátní schválení v souladu s ústavními požadavky každého členského státu. Těžko předvídat, jak dopadnou tuzemské volby do Poslanecké sněmovny v letošním roce (2010), v době psaní příspěvku výzkumy veřejného mínění favorizovaly ČSSD, jejíž předseda Jiří Paroubek ve vztahu k výjimce prohlásil, že v případě volebního vítězství bude usilovat o omezení výjimky pouze na majetková práva (Paroubek, 2009).

Zákonodárci by si rovněž mohli pamatovat nedemokratický a nelegitimní proces včlenění výjimky z Listiny jako požadavku pro prezidentův podpis pod Lisabonskou smlouvou, kdy hlava státu de facto bez jakékoliv parlamentní diskuze převálcovala ústavními většinami schválenou verzi lisabonské novelizace. V tomto světle si tedy lze představit, že pokud aplikace Listiny v období do příští revize primárního práva nezpůsobí České republice žádné komplikace a Soudní dvůr ji bude používat obezřetně, dají zákonodárci přednost pokračování dosavadního stavu (tedy bez výjimky z Listiny) před prezidentem vnucenou výjimkou.

Čeští vyjednávači budou tudíž při rozšíření EU o Chorvatsko ve velmi důležitém postavení – musí důkladně monitorovat preference parlamentních stran, protože Parlament „přístupovací“ smlouvy ústavními většinami schvaluje. Vyjednávači budou nuceni předem zjistit, jaký scénář (s výjimkou nebo bez) má v komorách větší podporu a ten pak prezentovat na unijní mezivládní konferenci. Finální znění smluvní revize podléhá ratifikační proceduře ve všech členských zemích. A co je zajímavé, česká výjimka nemusí čelit pouze tlaku zevnitř, ale i zvenčí. Po prvních slovenských náznacích nevole vůči výjimce se ostře a jednoznačně ozvali i maďarští představitelé, nesouhlasící s výjimkou (ČTK, 2009c). Chorvatský přístupovací proces

tak hypoteticky může být zkomplikován zbytečnými pŕtkami zejména rétorické relevance. Jak bylo výše naznačeno, čeští zákonodárci mohou klidně upřednostňovat původně schválenou verzi Lisabonské smlouvy (tedy bez výjimky). Na druhé straně, mezinárodní smlouvy vyžadují podpis prezidenta republiky – pokud Chorvatsko přistoupí ještě v období mandátu Václava Klause, podepsal by prezident smlouvu bez České republiky v Protokolu 30? Druhý lisabonský nález Ústavního soudu napovídá, že prezident by podepsat měl, nicméně dá se očekávat, že V. Klaus by s podpisem nikterak nespěchal a Česká republika by se opět připomněla v roli unijního potížísty.

Kapitolu můžeme uzavřít konstatováním, že jak je nejasná pozice výjimky Listiny, tak je nejednoznačné i případné uvedení výjimky v život. Pokud si Parlament nebude chtít dělat problémy, tak schválí v rámci chorvatské přístupové smlouvy i připojení k Protokolu 30, čímž však dopustí hypotetické snížení úrovně ochrany práv. Pokud Parlament bude ctít zásady parlamentní demokracie a vytrvá na verzi Lisabonské smlouvy, která byla schválena ústavními většinami, a tudíž nepřipustí prezidentskou výjimku z Listiny, můžeme očekávat další kolo zbytečných tahanic (Smekal, 2010). Reálně vzato se však nedá očekávat, že by Parlament chtěl problematizovat přistoupení Chorvatska svým bojem za výjimku a raději dá přednost svižné ratifikaci přístupové smlouvy.

Problematika Benešových dekretů

Mediální mainstream přinesl na titulních stranách a v hlavních zprávách v zásadě jednotnou zprávu, že na Českou republiku se nebude vztahovat Listina základních práv EU, což je velmi zjednodušený, či lépe řečeno přímo nesprávný, pohled na věc.¹⁰ Překvapivě obdobnou informaci přinesla rovněž tisková zpráva Soudního dvora v souvislosti se změnami, které nastanou po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost. V tiskové zprávě se uvádělo, že „Listinu však nelze uplatňovat vůči Spojenému království a Polsku, na které se vztahuje výjimka, z níž vyplývá, že Listina nerozšiřuje možnost Soudního dvora Evropské unie ani jakéhokoliv soudu obou těchto členských států shledat, že právní a správní předpisy, zvyklosti nebo postupy nejsou v souladu se základními právy, svobodami nebo zásadami, které potvrzuje.“ (Tisková zpráva č. 104/09). Rovněž toto konstatování nutno označit za nepřesné a je pravděpodobně výsledkem snahy zjednodušit poskytované informace z důvodu jejich lehké srozumitelnosti pro širokou veřejnost. Ostatně každá tisková zpráva Soudního dvora je doprovázena textem, že se jedná o „neoficiální dokument pro potřeby sdělovacích prostředků, který nezavazuje Soudní dvůr.“ V této kapitole se tak pokusíme nastínit, proč Protokol č. 30 ve skutečnosti žádnou výjimku nepředstavuje, a to zejména v kontextu argumentace Benešovými dekrety.

Argumentace odpůrců Lisabonské smlouvy Benešovými dekrety se v závěru ratifikačního procesu objevila zcela nečekaně. Do té doby nic nenasvědčovalo tomu, že by Lisabonská smlouva byla pro Českou republiku hrozbou zrovna z důvodu možného otevření restitučních sporů. Benešovými dekrety nebylo argumentováno ani před Ústavním soudem v souvislosti s přezkumem souladu Lisabonské smlouvy s ústavním pořádkem. Pouze v odborném právním periodiku se v dubnu 2009 objevil příspěvek, v němž autorka shledala, že některá ustanovení Lisabonské smlouvy „umožňují, aby o otázce majetkových nároků v ČR, jejichž majetek byl konfiskován podle dekretů prezidenta republiky, nepřímo rozhodovaly or-

gány EU“ (Pejchalová-Grünwaldová, 2009, s. 267). Tento článek medializovala Jana Bobošíková na svých webových stránkách, jakož i ve svém vystoupení v pořadu Události, komentáře v květnu 2009 (Bobošíková, 2009). S tímto textem byl pravděpodobně rovněž seznámen prezident Klaus, který ve svém prohlášení v říjnu 2009 použil obdobnou argumentaci (Klaus, 2009a). Autorka předmětného článku přitom uvádí, že „*jediným řešením pro ČR, jak předejít potenciálním majetkovým nárokům ze strany osob, jejichž majetek byl konfiskován podle dekretů prezidenta republiky, by byl postup (...) Polska a Spojeného království*“, tj. sjednání obdobného protokolu, jaký si vyjednaly tyto členské státy (Pejchalová-Grünwaldová, 2009, s. 272). Bohužel však již autorka nepodává, jakým způsobem konkrétně může tento protokol předejít potenciálním majetkovým nárokům. Samotná argumentace Benešovými dekrety v kontextu Lisabonské smlouvy pak rovněž vykazuje řadu slabin.

Ustanovení Listiny základních práv EU jsou v souladu s jejím čl. 51 odst. 1 určena členskými státy „*výhradně pokud uplatňují právo Unie*“. Autorka pak uvádí, že jelikož „*práve Unie*“ jsou rovněž čl. 2 a 6 Smlouvy o Evropské unii (SEU), lze tak mít za to, že „*u případných námitek osob, jejichž majetek byl konfiskován na základě dekretů prezidenta republiky, že v ČR je porušováno jejich právo na nediskriminaci z důvodu státní příslušnosti a jejich právo na vlastnictví, se jedná o «uplatňování práva Unie», jelikož obě tato práva jsou již garantována přímo v čl. 2 a 6 Smlouvy o EU. Aplikovatelnost příslušných ustanovení Listiny základních práv EU je potom na základě těchto ustanovení Smlouvy ve spojení s čl. 51 odst. 1 Listiny dána.*“ (Pejchalová-Grünwaldová, 2009, s. 269). Takto pojmána kategorie „*uplatňování práva Unie*“ však rozhodně neodpovídá tomu, jak tento pojem vnímá a vykládá Soudní dvůr EU. „*Uplatňováním práva EU*“ se rozumí zejména situace, kdy členské státy implementují nebo vynucují opatření EU (Craig – Búrca, 2008, s. 395). Musí se tedy nezbytně jednat o činnost, jež spadá do rozsahu působnosti práva Evropské unie. Majetkové nároky osob, jejichž majetek byl konfiskován na základě Benešových dekretů, však lze podřadit pod některou z oblastí, v nichž Unie vykonává pravomoci jen stěží. Samotný poukaz na čl. 2 a 6 SEU či ustanovení Listiny základních práv EU, s nimiž mají být předpisy či jednání členského státu (České republiky) v rozporu, tak v tomto ohledu není dostačující. Například ve věci C-328/04 *Attila Vajnai* Soudní dvůr odmítl, že by byl příslušný k posouzení otázky, zda ustanovení maďarského trestního zákona, které zakazuje používání jistých symbolů na veřejnosti, je slučitelný se zásadou zákazu diskriminace, respektive s čl. 6 SEU, podle kterého je Unie založena na zásadách svobody, demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod. Soudní dvůr uvedl, že není příslušný k zodpovězení této otázky, neboť „*případ A. Vajnaie nemá žádný vztah s jakoukoliv situací zamýšlenou ustanoveními smluv a (...) maďarská právní úprava použitá na spor v původním řízení nespadá do rámce práva Společenství.*“ (C-328/04, bod 14).

Druhá linie argumentace, kdy by podle autorky mohly o otázce majetkových nároků na základě ustanovení Lisabonské smlouvy nepřímo rozhodovat orgány EU, je založena na aplikaci čl. 7 SEU a čl. 258 a 259 Smlouvy o fungování EU (SFEU). Podle autorky by Německo mohlo být hlavním iniciátorem návrhu ve smyslu čl. 7 odst. 1 a 2 SEU, kterým by upozornilo na existenci „*zřejmého nebezpečí*“, že ČR závažně porušuje poruší základní práva, nebo že k takovému závažnému a trvajícím porušení již došlo. Dále by mohlo věc přímo předložit Soudnímu dvoru ve smyslu čl. 259 SFEU nebo alespoň dát podnět Komisi, aby tak učinila v souladu s čl. 258 SFEU (Pejchalová-Grünwal-

dová, 2009, s. 270-271). V této souvislosti nutno především poznamenat, že tato ustanovení nejsou do primárního práva včleněna nově Lisabonskou smlouvou, nýbrž jedná se o ustanovení, jež byla součástí zakládacích smluv již dávno před ní. Ustanovení čl. 7 SEU bylo do primárního práva zakotveno již Amsterodamskou smlouvou z roku 1997, ustanovení dnešních čl. 258 a 259 SFEU pak byla obsažena dokonce již v původních zakládacích smlouvách. Lisabonská revize se přitom těchto článků dotýká prakticky výhradně, pokud jde o úpravu terminologie v nich obsažené. Pokud by snad proto Německo či jiné členské státy EU toužily otevřít otázku Benešových dekretů prostřednictvím těchto mechanismů, mohly tak učinit kdykoliv od vstupu ČR do EU v roce 2004. Skutečnost, že by tímto způsobem Německo obvinilo Českou republiku z porušování základních práv a riskovalo pošramocení vzájemných bilaterálních vztahů, si lze přitom představit jen velice obtížně.

Na okraj výše uvedeného lze poukázat rovněž na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, který rovněž dosud neshledal důvod vyhovět majetkovým nárokům osob, jejichž majetek byl konfiskován na základě dekretů prezidenta. Otázka konfiskace majetku podle ESLP nespadá do časové působnosti evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Nesplnění podmínky *ratione temporis* by v případě konfiskace majetků na základě Benešových dekretů bylo překážkou rovněž pro aplikaci práva EU. Pokud jde o řízení o vydání majetku, ESLP pak shledal, že ochrana vlastnického práva podle čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě zahrnuje pouze ochranu „existujícího majetku“, nikoliv „právo na získání majetku“ (č. 40057/98, bod 2). V této souvislosti nutno poukázat na skutečnost, že v souladu s čl. 6 SEU se výklad a použití Listiny základních práv EU řídí s náležitým přihlédnutím k tzv. vysvětlením. Podle čl. 52 odst. 3 Listiny pak v situaci, kdy Listina „obsahuje práva odpovídající právům zaručeným Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jsou smysl a rozsah těchto práv stejné jako ty, které jim přikládá uvedená úmluva.“ Vysvětlení k čl. 17 Listiny, v němž je zakotveno právo na vlastnictví, stanoví, že tento článek je založen na čl. 1 Protokolu č. 1 Úmluvy. Smysl a rozsah práva na vlastnictví zakotveného v čl. 17 Listiny tak odpovídá smyslu a rozsahu téhož práva obsaženého v čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě tak, jak ho vykládá ESLP. Soudní dvůr se sice může v souladu s čl. 52 odst. 3 Listiny, který připouští, aby právo EU poskytovalo širší ochranu než evropská Úmluva, odklonit od výkladu čl. 1 Protokolu č. 1 Úmluvy a poskytnout právu na vlastnictví na základě Listiny širší ochranu, než jakou poskytuje ESLP; zde je ovšem vhodné upozornit na čl. 345 SFEU (bývalý čl. 295 SES), který stanoví, že „Smlouvy se nijak nedotýkají úpravy vlastnictví uplatňované v členských státech.“

Jak vyplývá z výše uvedeného rozboru, argumentace možným prolomením Benešových dekretů v souvislosti s Lisabonskou smlouvou byla ryze účelová. Lze uzavřít, že Benešovy dekrety jsou nanejvýš argumentem politickým, jeho právní relevance je v současnosti mizivá. Protokol č. 30 O uplatňování Listiny základních práv Evropské unie v Polsku a ve Spojeném království navíc není nikterak zacílen na majetková práva. V tomto ohledu proto není zřejmé, jakým způsobem by mohl být v souvislosti s majetkovými nároky relevantní. Samotné označení „výjimka“ s ohledem na jeho obsah je rovněž zcela nepatřičné, neboť předmětný protokol neříká vůbec nic o tom, že by aplikace Listiny základních práv EU měla být v případě uvedených států zcela vyloučena. Z textu protokolu lze maximálně dovodit pouze jisté limity jejího použití.

Právní analýza Protokolu č. 30

Čl. 1 odst. 1 Protokolu stanoví, že „*Listina nerozšiřuje možnost Soudního dvora Evropské unie ani jakéhokoliv soudu Polska či Spojeného království shledat, že právní a správní předpisy, zvyklosti nebo postupy Polska či Spojeného království nejsou v souladu se základními právy, svobodami nebo zásadami, které Listina potvrzuje.*“ Klíčovým výrazem v tomto odstavci je pak spojení „nerozšiřuje možnost“. Jedná-li členský stát v rozsahu aplikace práva EU, je Soudní dvůr oprávněn posuzovat, zda toto jednání je v souladu se základními právy (Craig – Búrca, 2008, s. 395-402). Protokol uvedené oprávnění Soudního dvora nevyklučuje, pouze konstatuje, že „možnost“ dána Soudnímu dvoru se v tomto ohledu dále „nerozšiřuje“.¹¹

Čl. 1 odst. 2 Protokolu stanoví, že „*nic v hlavě IV Listiny nezakládá soudně vymahatelná práva platná v Polsku či ve Spojeném království, pokud tato práva nejsou stanovena ve vnitrostátním právu Polska či Spojeného království*“. Není proto pravdou, že pokud Protokol vstoupí v platnost rovněž pro ČR, práva obsažena v hlavě IV Listiny, nebudou českým občanům bez dalšího garantována. Budou, pokud tak vnitrostátní právo ČR stanoví, což v případě práv obsažených v hlavě IV Listiny, platí pro Českou republiku téměř beze zbytku.¹²

Konečně čl. 2 Protokolu stanoví, že „*tam, kde ustanovení Listiny odkazuje na vnitrostátní právní předpisy a zvyklosti, vztahuje se toto ustanovení na Polsko a Spojené království pouze v tom rozsahu, v jakém jsou práva nebo zásady v dotyčném ustanovení obsažené v právních předpisech nebo zvyklostech Polska či Spojeného království.*“ Tento článek opět neříká nic o tom, že by zmíněné ustanovení Listiny nemělo pro Českou republiku platit. Protokol stanoví, že práva nebo zásady obsažené v dotyčném ustanovení Listiny budou v České republice uznány pouze v tom rozsahu, v jakém je uznává samo vnitrostátní právo.

Ve své podstatě tedy česká „výjimka“ žádnou výjimku z platnosti Listiny základních práv EU nepředstavuje, vyjednaná omezení pouze mírně korigují možný dopad Listiny. V této souvislosti nutno rovněž poukázat na skutečnost, že Listina základních práv EU není jediným právně závazným zdrojem základních práv. Základní práva jsou i nadále především součástí obecných zásad práva EU. Tuto skutečnost potvrzuje i samotný čl. 6 SEU, který stanoví, že „*základní práva, která jsou zaručena Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, tvoří obecné zásady práva Unie.*“ V tomto ohledu nutno poukázat na nejnovější judikaturu Soudního dvora, která svědčí o skutečnosti, že Soudní dvůr nadále upřednostňuje aplikaci obecných zásad před právně závaznou Listinou základních práv EU. Jedná se rozsudek ve věci C-555/07 *Kücükdeveci*. Navzdory skutečnosti, že zákaz diskriminace na základě věku, o který v předmětné věci šlo, je zakotven v čl. 21 Listiny, Soudní dvůr svoji argumentaci opřel výlučně o obecné zásady, které rovněž zahrnují základní právo zákazu diskriminace na základě věku. Tento poznatek není bez významu právě s ohledem na interpretaci dopadu Protokolu č. 30. Z uvedené argumentace Soudního dvora lze totiž dedukovat, že pokud dojde na lámání chleba, obecné zásady práva EU budou hrát prim a tzv. výjimka ve svém důsledku nebude mít pro rozhodnutí Soudního dvora de facto žádný význam.

Srovnání s Velkou Británií a Polskem

Výbor pro Evropskou unii britské Sněmovny Lordů vydal třistastránkové posouzení dopadu Lisabonské smlouvy, které se zabývá i britským a polským protokolem k Listině. Nejvýznamnější, a to nejen britští, právní znalci se v něm shodují, že: „*Protokol není opt-out pro Spojené království; jde o interpretační protokol.*“ (Dashwood in *The Treaty of Lisbon: an impact assessment*, 2008, s. 102). Profesorka Shaw pak hovoří o „*deklaraci, převlečené za protokol*“ (Shaw in *The Treaty of Lisbon: an impact assessment*, 2008, s. 102). Do třetice se dočteme, že „*protokol dává mimo pochybnost to, co již mělo být zřejmé z jiných ustanovení*“ (Straw in *The Treaty of Lisbon: an impact assessment*, 2008, s. 104). Praktický přínos protokolu je tedy hodnocen velmi střídavě: „*ačkoliv protokol pravděpodobně vyprovokuje značnou debatu mezi právníky, v konečném důsledku může vést pouze k malému praktickému dopadu v soudním rozhodování*“ (de la Rochère in *The Treaty of Lisbon: an impact assessment*, 2008, s. 104). Obdobně například M. Dougan (2008, s. 670) konstatuje, že „*Listina není skutečnou hrozbou pro britské pracovní právo; obdobně jako protokol není ve skutečnosti žádná opt-out z čehokoliv*“. Závěrem lze tedy jen zdůraznit, že britská i mezinárodní akademie se jednoznačně kloní k závěru, že britský protokol má spíše interpretační význam, než že by se jednalo o výjimku.

Rovněž mezi polskou odbornou veřejností převládá názor o interpretačním charakteru Protokolu č. 30. Wyrozumska např. poukazuje, že Protokol neobsahuje prakticky nic, co by nebylo zahrnuto již v textu samotné Listiny základních práv EU. Význam Protokolu tak bude z pohledu aplikace Listiny mizivý (Wyrozumska, 2008b, s. 39). Ke stejnému závěru se přiklání i prof. Barcz, když konstatuje, že Protokol nepřináší nic nového kromě nejistoty, pokud jde o rozsah ochrany základních práv polských občanů (Czerny, 2007). Byť se objevují i názory, které Protokolu přikládají z hlediska omezení rozsahu aplikace Listiny v Polsku značný význam (Muszyński, 2009, s. 72-73) či jeho přijetí přímo vítají (Bosek, 2008, s. 89-90), zastánci prvního názoru s těmito závěry zdatně polemizují (Wieruszewski 2008, Wyrozumska, 2008a; Wyrozumska, 2008b).

Stálo to za to?

Naše výhrady vůči české „výjimce“ a postupu jejího sjednávání se zakládají na vícerozměrném posouzení situace. Jednak konstatujeme, že ve skutečnosti se nejedná o výjimku v pravém slova smyslu. Dále poukážeme na to, že hlavní problém, kterým prezident Klaus argumentoval – prolomení Benešových dekretů – „výjimka“ neřeší. Co více, není vůbec jisté, jestli česká výjimka začne platit. Jinými slovy, tvrdíme, že Česká republika si vyvzdorovala příslib velmi pochybného praktického významu. A jaká byla cena? „Výjimku“ jsme nezískali na rozdíl od Velké Británie a Polska v čelním střetu s ostatními státy při vyjednávání Lisabonské smlouvy, ale využili jsme téměř vyděračské taktiky, kdy jsme prosadili výjimku dodatečně, v situaci všeobecné únavy způsobené protahující se ratifikací, kdy si většina států hlavně přála již proces dokončit. Rovněž z hlediska vnitrostátního lze mít závažné připomínky k demokratičnosti a legitimitě procesu, protože prezident si příslib výjimky prosadil navzdory ústavními většinami schválené Lisabonské smlouvě. Nelze nikterak dovést, že by parlament dal k ratifikaci s výjimkou souhlas. Nastala situace, kdy přímo nevolený prezident nejenže brání vůli Parlamentu, ale dokonce ji mění bez jeho svolení a bez hlubší diskuze, nám přijde stěžejí přijatelná (Smekal, 2009b).

Vedle vnitřních nedostatků má celý „výjimkový proces“ samozřejmě i vnější přesahy. Ve vztazích se sousedy se zcela zbytečně otevřelo vyhasnuté téma a na úrovni Unie si budujeme nepěkné renomé státu, který zapleveluje agendu zbytečností a k tomu nevyjednává přímo, ale různými úskoky bokem. Navíc, těžko se unijním partnerům orientuje v natolik rozštěpené politické scéně, kterou Česká republika v současnosti prezentuje.

Naší optikou musíme nutně odpovědět na dotaz, zda zachování obrazu prezidenta republiky jako bojovníka proti Lisabonské smlouvě stálo za všechna výše zmíněná negativa, záporně. Bohužel, náš příspěvek nepřináší žádné světlo do další zajímavé otázky – věděl prezident republiky a jeho tým, že vyjednaná výjimka nemá takový charakter, jak se posléze prezentovalo ve sdělovacích prostředcích? Ani negativní, ani pozitivní odpověď nejsou příliš potěšující – volba mezi nedostatkem odbornosti vrchních pater české zahraniční politiky a vědomou mediální mlhou nepředstavuje právě povzbuzující alternativy. Vlastní prohlášení Václava Klause po říjnovém bruselském summitu spíše svědčí ve prospěch varianty přecenění významu české výjimky: „*Neplatnost Listiny pro Českou republiku (sic!) nevede ke snížení úrovně sociálních jistot našich občanů. Platnost Listiny by úroveň svobod našich občanů naopak snižovala.*“ (Klaus 2009c). Zhruba rok před tímto výrokiem přitom Ústavní soud konstatoval: „*V současné demokratické Evropě bylo dosaženo v obdobích po druhé světové válce a po pádu totalitních režimů počátkem devadesátých let minulého století mimořádné úrovně v ochraně lidských práv; Listina práv EU tento systém nijak neproblematizuje, ale naopak – v oblasti své působnosti – vhodně rozšiřuje, a jednotlivec, v jehož prospěch je celá struktura budována, z ní může jen profitovat.*“ (Pl. ÚS 19/08, bod 198). Jinak řečeno, v České republice Ústavní soud říká X, Parlament v důsledku toho činí Y, jenže prezident říká non-X a koná non-Y.¹³

Poznámky

1) Příspěvek byl přednesen 4. května 2010 na sympoziu „Česká zahraniční politika“ v Čerňínském paláci, které pořádalo Ministerstvo zahraničních věcí spolu s Ústavem mezinárodních vztahů.

2) Autoři působí v Centru pro lidská práva a demokratizaci IIPS MU, Helena Bončková navíc na zahraničním oddělení Nejvyššího soudu ČR a Hubert Smekal na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií FSS MU.

3) Zde je nezbytné drobné terminologické vysvětlení, protože pro tentýž dokument se běžně bez rozlišování používají termíny Charta základních práv EU a Listina základních práv EU, přičemž v anglickém jazyce se jedná stále o tutéž The Charter of Fundamental Rights of the European Union. V českém překladu zřejmě nastal zlom po konventním Návrhu Smlouvy o založení Ústavy pro Evropu z července 2003, v němž část II tvoří Charta základních práv Unie, zatímco Smlouva o Ústavě pro Evropu, jak byla podepsána v říjnu 2004 v Římě, obsahuje již Listinu základních práv Unie. Veškerá další znění v českém jazyce již nesla název Listina, tudíž používání tohoto pojmu se jeví v současnosti adekvátnější.

4) Tématu Benešových dekretů se dotýkala již dříve i prohlášení europoslanců Jany Bobošíkové a Vladimíra Železného (Bartoš, 2009).

- 5) Zde se sluší podotknout, že například Tomáš Břicháček (2009), příslušející k autorům, kteří projevovali ostražitost vůči Lisabonské smlouvě a názorově by zřejmě spadali spíše ke konzervativnějšímu proudu ODS, vystoupil v Revue Politika v reakci na scestný článek Michala Petříka (2009) s důkladným rozbořením výjimky, kde seznává, že výjimka vlastně skutečnou výjimkou není a tah prezidenta charakterizuje jako snahu o zachování tváře či vytvoření kouřové clony. Taková „samočisticí“ schopnost je v českém prostředí angažované publicistiky jevem výjimečným.
- 6) Byť například J. Syllová z Parlamentního institutu (2009, s. 10) poukazuje na to, že rozhodnutí hlav států a vlád můžeme pojímat jako mezinárodní smlouvu v širším pojetí (existují však i jiné názory), v konkrétním případě české výjimky dochází k závěru, že se přímo nejedná o změnu zakládacích smluv (Chmel – Syllová, 2009, s. 6).
- 7) Těžko říci, proč se explicitně uvádí, že česká výjimka se případně uvede do praxe až s další přístupovou smlouvou. Co kdyby došlo k nepravděpodobnému scénáři, že dalšímu rozšíření bude předcházet revize primárního práva? Lepší by tedy zřejmě byla obecná formulace, zahrnující jakoukoliv změnu smluv, nejen prostřednictvím přístupové smlouvy.
- 8) Populárním názvem „euronovela Ústavy“ je označován ústavní zákon č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, jenž reagoval na nutnost novelizace Ústavy v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie.
- 9) Nález ve své době vyvolal řadu reakcí, pro jejich přehled srov. Mlsna – Kněžínek, 2009, s. 201.
- 10) Ty samé noviny, které přinášely titulky o neplatnosti Listiny v ČR, přitom zhusta obsahovaly rozhovory a vyjádření právních expertů, kteří uváděli věci na pravou míru. Nепrostupnost odborného názoru do sféry mediální a koneckonců i politické se však bohužel ukázala být smutnou realitou.
- 11) Obdobně protokol hovoří o soudech Polska či Spojeného království, které mají na základě svých vnitrostátních právních úprav určitou možnost zkoumat soulad právních a správních předpisů se základními právy. Protokol tak konstatuje, že ani tato možnost nebude Listinou dále rozšířena.
- 12) Tato práva jsou garantována Listinou základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky, jakož i dalšími vnitrostátními právními předpisy, a dále tato práva vyplývají z řady mezinárodněprávních závazků České republiky, zejména z Evropské sociální charty.
- 13) Článek je založen na studiu stovek materiálů, z nichž většinu tvoří kratší mediální útvary typu zpráva, komentář či rozhovor. Uvedení plného seznamu zdrojů by rozsahem přesáhlo délku samotného příspěvku, proto vybíráme pouze ty, které využíváme přímo.

Zdroje

- Bartoš, Adam B. (2009): V Lisabonu chci záruku proti prolomení Benešových dekretů, potvrdil Klaus. IDnes, 9.10.2009. http://zpravy.idnes.cz/v-lisabonu-chci-zaruky-proti-prolomeni-benesovych-dekretu-potvrdil-klaus-1ti-/domaci.asp?c=A091009_103038_domaci_adb
- Bobošíková, Jana (2009): Události, komentáře. 20. 5. 2009. <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/209411000370520-udalosti-komentare/obsah/78554-zivy-vstup/>

- Bosek, Leszek (2008): Ochrana godnosti člověka v práve Unii Europejskiej a konstytucyjne granice przekazywania kompetencji państwa. *Przeгляд sejmowy*, ročník 85, numer 2 (2008), s. 61-92.
- Břicháček, Tomáš (2009): Jaký je skutečný obsah a význam české výjimky z „Lisabonu“. *Revue Politika*, 9. 11. 2009. <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1208/jaky-je-skutecny-ob-sah-a-vyznam-ceske-vyjimky-z-lisabonu>.
- Craig, Paul – Búrca, Gráinne de (2008): *EU Law. Text, Cases, and Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Czerny, Inga. UE: Prof. Barcz: dołączenie Polski do opt-out ws. Karty praw podstawowych bez większego znaczenia. *PAP*. 5. 10. 2007. http://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/arttykul/ue;prof;barcz;dolaczenie;polski;do;opt-out;ws;karty;praw;podstawowych;bez;wiekszego;znaczenia,62,0,270910.html.
- ČTK (2009a): Klaus své návrhy k Lisabonu nekonzultoval s vládou ani diplomaty. 9.10.2009
- ČTK (2009b): Lajčák: Slovensko nepodpoří výjimku pro ČR. 18.10.2009.
- ČTK (2009c): Maďarští lidovci chtějí zablokovat českou výjimku v „Lisabonu“. 4.12.2009.
- Dougan, Michael (2008): *The Treaty of Lisbon 2007: Winning Minds, not Hearts*. *Common Market Law Review*, ročník 45 (2008), s. 617–703.
- Chmel, Marek – Syllová, Jindřiška (2009): Listina základních práv Evropské unie a česká „výjimka“ z Listiny. Parlamentní institut, Kancelář PSP ČR, Studie PI 3.081, listopad 2009.
- Iniciativa za inkorporaci Charty (2003). Initiative for the incorporation of the Charter of Fundamental Rights into the European Constitution, CONV 607/03, CONTRIB 274, Brussels, 11 March 2003. <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/03/cv00/cv00607.en03.pdf>.
- Klaus, Václav (2009a): Prohlášení prezidenta republiky ze dne 9. října 2009 k ratifikaci Lisabonské smlouvy. <http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-vac-lav-klaus/vybrane-projevy-a-rozhovory/95.shtml>.
- Klaus, Václav (2009b): Rozhovor prezidenta republiky pro Lidové noviny o ratifikaci Lisabonské smlouvy. 17.10.2009. <http://www.klaus.cz/clanky/987>.
- Klaus, Václav (2009c): Vyjádření prezidenta republiky k výsledkům Evropské rady. 30.10.2009. <http://www.klaus.cz/clanky/1280>.
- Kohout Jan (2002): EU's Charter of Fundamental Rights and European Convention of Human Rights – new sources of constitutionalizing the European integration, European Convention Plenary Session. 28.-29.10.2002, <http://european-convention.eu.int/docs/speeches/4605.pdf>.
- Kohout, Jan (2002a): Five remarks on the draft European Constitution. European Convention Plenary Session. 7.-8.11.2002, <http://european-convention.eu.int/docs/speeches/4616.pdf>.
- Kubera, Jaroslav (2008): Lisabonskou smlouvu nepodpořím. *IDnes*, 24.4.2008. http://zpravy.idnes.cz/lisabonskou-smlouvu-cekaji-v-senatu-potize-pribyva-jejich-kritiku-1fq/-domaci.asp?c=A080422_165434_domaci_adb.
- Listina základních práv Evropské unie. Úřední věstník Evropské unie, C 303/1–16, 14.12.2007. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:CS:PDF>.
- Mahony, Honor (2007): High-level group writes new-look EU treaty. *EUObserver*, 4.6.2007. <http://euobserver.com/9/24187>.
- Mach, Petr (2009): Klausova hra o Chartu práv EU. *EUportál*, 15.10.2009. <http://www>.

euportal.cz/Articles/5161-klausova-hra-o-chartu-prav-eu.aspx.

- Mlsna, Petr – Kněžínek, Jan (2009): Mezinárodní smlouvy v českém právu. Praha: Linde, 2009.

Muszyński, Mariusz (2009): Polska Karta praw podstawowych po Traktacie Lizbońskim. Charakter prawny i granice związania. Przegląd sejmowy, rocznik 90, numer 1 (2009), s. 55-79.

- Nález Ústavního soudu (2002): Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002, publikovaný pod č. 403/2002 Sb.

- Nález Ústavního soudu (2008): Pl. ÚS 19/08 ze dne 26.11.2008, publikovaný pod č. 446/2008 Sb.

- Návrh Smlouvy o založení Ústavy pro Evropu (2003): Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství.

- Paroubek, Jiří (2009): V případě vítězství ČSSD bude její vláda prosazovat zúžení výjimky pouze na majetková práva. Tisková zpráva, 31.10.2009. <http://www.cssd.cz/media/tiskove-zpravy/v-pripade-vitezstvi-cssd-bude-jeji-vlada-prosazovat-zuzeni-vyjimky-pouze-na-majetkova-prava>.

- Pejchalová-Grünwaldová (2009): K problematice dekretů prezidenta republiky ve vazbě na Lisabonskou smlouvu. Právní rozhledy, ročník 17, číslo 8 (2009) s. 267–272.

- Petřík, Michal (2009): Riziko právně závazné Listiny základních práv EU. Oč Václav Klaus opírá svou argumentaci?. Revue Politika, 9. 11. 2009. <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1204/riziko-pravne-zavazne-listiny-zakladnich-prav-eu>.

- Pozice vlády (České republiky v rámci jednání o institucionální reformě Evropské unie) (2007). Schválena vládou ČR dne 25. dubna 2007. <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/press/ks5vlada.pdf>.

- Prohlášení České republiky k Listině základních práv Evropské unie. Úřední věstník Evropské unie, C 306/267–268, 17.12.2007. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0231:0271:CS:PDF>.

- Protokol č. 30 O uplatňování Listiny základních práv Evropské unie v Polsku a ve Spojeném království. Úřední věstník Evropské unie, C 306/156–157, 17.12.2007. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0156:0157:CS:PDF>.

- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (2003): č. 40057/98 ze dne 4. 3. 2003.

- Rozsudek Soudního dvora (2010): C-555/07 ze dne 19. 1. 2010, Sbírka rozhodnutí 2010, dosud nepublikováno.

- Seznam členů Konventu. Annex: The Convention Responsible for Drafting the Charter of Fundamental Rights. http://www.europarl.europa.eu/charter/composition_en.htm.

- Smekal, Hubert (2009a): Co Čech, to odborník na EU a Listinu zvláště. Politica Mundi, 31.10.2009. <http://politicamundi.blogspot.com/2009/10/co-cech-to-odbornik-na-eu-listinu.html>.

- Smekal, Hubert (2009b): Prezidentokracura. Politica Mundi, 23.10.2009. <http://politicamundi.blogspot.com/2009/10/prezidentokracura.html>.

- Smekal, Hubert (2010): Jak to bude s Listinou základních práv EU v ČR?. Politica Mundi, 1.1.2010. <http://politicamundi.blogspot.com/2010/01/jak-to-bude-s-listinou-zakladnich-prav.html>.

- Smlouva o Ústavě pro Evropu (2005). Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství.

Syllová, Jindřiška (2009): K právnímu charakteru irských záruk. Parlamentní institut, Kan-

celář PSP ČR, Studie PI 3.080, červenec 2009.

- The Treaty of Lisbon: an impact assessment (2008). Volume I: Report. House of Lords, European Union Committee, HL Paper 62-I. <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldselect/ldeucom/62/62.pdf>.
- Tisková zpráva č. 104/09. 30. 11. 2009. <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-12/cp090104cs.pdf>.
- Topolánek, Mirek (2007): Mirek Topolánek: Prohlášení k jednání Evropské rady. 21.06.2007. <http://zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=5169>.
- Topolánek, Mirek (2009): Mirek Topolánek: Pecina chápe vnitro jako dobyté území. Lidové noviny, 3.10.2009, http://www.lidovky.cz/ln_noviny.asp?r=ln_noviny&c=A091003_000042_ln_noviny_sko.
- Wieruszewski, Roman (2008): Rola i znaczenie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej dla ochrony praw człowieka. Przegląd Sejmowy, rocznik 85, numer 2 (2008), s. 41-59.
- Wyrozumska, Anna (2008a): Umocnienie ochrony praw podstawowych. In Barcz, Jan (2008): Traktat z Lizbony. Główne reformy ustrojowe Unii Europejskiej. Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 2008, s. 177-215.
- Wyrozumska, Anna (2008b): Znaczenie prawne zmiany statusu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w Traktacie Lizbońskim oraz Protokołu polsko-brytyjskiego. Przegląd Sejmowy, rocznik 85, numer 2 (2008), s. 25-40.
- Usnesení PS 1072/1 (2009). Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, Usnesení ze 46. schůze 18. února 2009. <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=53364>.
- Usnesení Soudního dvora (2005): C-328/04 ze dne 6. 10. 2005, Sbíрка rozhodnutí 2005, s. I-8577.
- Závěry předsednictví (2009). Evropská rada v Bruselu 29. a 30. října 2009, CONCL 3, 15265/09. <http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/09/st15/st15265.cs09.pdf>.

www.iips.cz